

Till:
Kommunstyrelsen

För kännedom:
Fullmäktiges presidium

Granskning av måltidsverksamheten inom äldreomsorgen

EY har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Vilhelmina kommun granskat måltidsverksamheten inom äldreomsorgen. Syftet har varit att bedöma om socialnämnden säkerställt att arbetet med måltider inom äldreomsorgen sker på ett ändamålsenligt sätt och med tillräckligt intern kontroll.

Granskningen avser primärt verksamhetsåret 2022. Därmed utgår granskningen ifrån nämndsorganisationen vid tiden för granskningen, med kommunstyrelse och tre nämnder.

Vår **sammanfattande bedömning** är att socialnämnden *delvis* säkerställt att arbetet med måltider inom äldreomsorgen sker på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll.

Vi grundar vår bedömning på att det delvis finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten och att det finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring. Samtidigt noteras att det kvarstår arbete med att säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet.

Bedömningen baseras även på att nämnden delvis säkerställt att de äldres åsikter och önskemål om matsituationen beaktas, samt att det inte kan styrkas att det sker en ändamålsenlig uppföljning av mål och måltidernas kvalitet.

Vi rekommenderar kommunstyrelsen att:

- ▶ Säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet
- ▶ Säkerställa att äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen dokumenteras enligt beslutade riktlinjer
- ▶ Säkerställa att Livsmedelsverkets måltidsmodell implementeras inom äldreomsorgen
- ▶ Tydliggöra hur uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet ska rapporteras till styrelsen.

Med anledning av granskningsresultatet kommer vi att genomföra en uppföljande granskning under mandatperioden. Vi emotser kommunstyrelsens svar på denna granskning per 2023-05-31.

På uppdrag av kommunens revisorer (digital underskrift)

Per-Olof Nilsson

Revisionens ordförande

Lars Sjölin

Förtroendevald revisor

PENNEO

Signatureerna i detta dokument är juridiskt bindande. Dokumentet är signerat genom Penneo™ för säker digital signering. Tecknarnas identitet har lagrats, och visas nedan.

"Med min signatur bekräftar jag innehållet och alla datum i detta dokumentet."

Per-Olof Nilsson

Undertecknare 1

Serienummer: 19560826xxxx

IP: 85.194.xxx.xxx

2023-02-06 18:06:54 UTC

Lars Gunnar Anders Sjölin

Undertecknare 1

Serienummer: 19480216xxxx

IP: 85.194.xxx.xxx

2023-02-08 18:40:42 UTC

Detta dokument är digitalt signerat genom Penneo.com. Den digitala signeringsdatan i dokumentet är säkrad och validerad genom det datorgenererade hashvärdet hos det originella dokumentet. Dokumentet är läst och tidsstämplat med ett certifikat från en betrodd tredje part. All kryptografisk information är innesluten i denna PDF, för framtida validering om så krävs.

Hur man verifierar originaliteten hos dokumentet

Detta dokument är skyddat genom ett Adobe CDS certifikat. När du öppnar

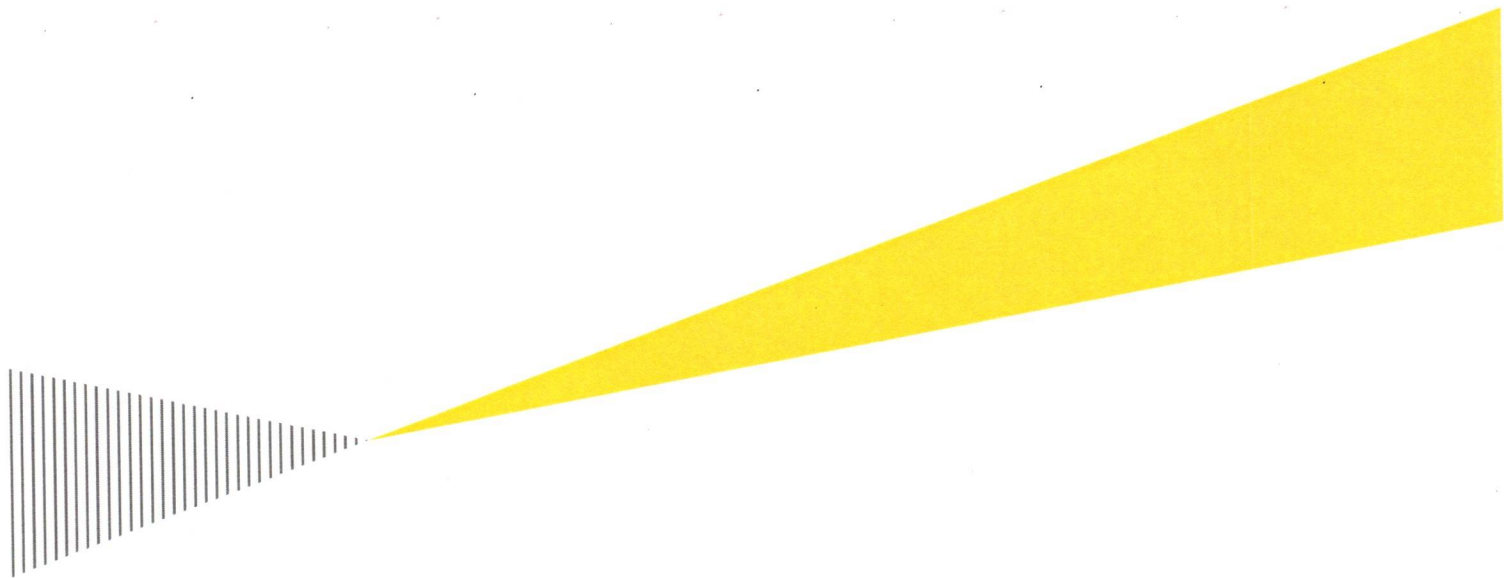
dokumentet i Adobe Reader bör du se att dokumentet är certifierat med **Penneo e-signature service** <penneo@penneo.com> Detta garanterar att dokumentets innehåll inte har ändrats.

Du kan verifiera den kryptografiska informationen i dokumentet genom att använda Penneos validator, som finns på <https://penneo.com/validator>

Revisionsrapport 2022
Genomförd på uppdrag av revisorerna
Februari 2023

Granskning av måltider inom äldreomsorgen

Vilhelmina kommun

EY

Building a better
working world

Innehåll

1. Sammanfattning	2
2. Inledning	3
2.1. Bakgrund.....	3
2.2. Syfte och revisionsfrågor	3
2.3. Metod och avgränsning	3
3. Revisionskriterier	4
3.1. Kommunallag (2017:725).....	4
3.2. Socialtjänstlag (2001:453).....	4
3.3. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:10) om förebyggande av och behandling vid undernäring	4
3.4. Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen	4
3.5. Socialstyrelsens kunskapsstöd, att förebygga och behandla undernäring	5
3.6. Definition undernäring	5
3.7. Revisionens tidigare granskning av socialnämndens arbete med kompetens inom äldreomsorgen.....	5
4. Organisation och ansvarsfördelning	7
5. Granskningsresultat	8
5.1. Styrning av måltidsverksamheten.....	8
5.2. Förebygga undernäring	9
5.3. Äldres åsikter	12
5.4. Uppföljning av mål och måltidskvalitet.....	13
6. Sammanfattande bedömning	15
7. Källförteckning	17

1. Sammanfattning

På uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Vilhelmina kommun har EY granskat måltidsverksamhet inom äldreomsorgen. Syftet har varit att bedöma om socialnämnden säkerställt att arbetet med måltider inom äldreomsorgen sker på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll.

Vår **sammanfattande bedömning** är att socialnämnden *delvis* säkerställt att arbetet med måltider inom äldreomsorgen sker på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll.

Vi grundar vår bedömning på att det delvis finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten och att det finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring. Samtidigt noteras att det kvarstår arbete med att säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet. Bedömningen baseras även på att nämnden delvis säkerställt att de äldre åsikter och önskemål om matsituationen beaktas, samt att det inte kan styrkas att det sker en ändamålsenlig uppföljning av mål och måltidernas kvalitet.

I granskningen besvaras fyra revisionsfrågor. I nedanstående tabell framgår huruvida revisionsfrågorna bedöms vara **allt väsentligt**, **delvis** eller **nej** uppfyllda. För närmare beskrivning av bedömning för respektive revisionsfråga, se avsnitt *sammanfattande bedömning*.

Revisionsfrågor	Bedömning
Finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten?	Delvis
Finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring?	Ja
Säkerställs att de äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen beaktas?	Delvis
Sker en ändamålsenlig uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet, exempelvis enligt måltidsmodellen?	Nej

Utifrån granskningsresultatet rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- ▶ Säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet.
- ▶ Säkerställa att äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen dokumenteras enligt beslutade riktlinjer.
- ▶ Säkerställa att Livsmedelsverkets måltidsmodell implementeras inom äldreomsorgen.
- ▶ Tydliggöra hur uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet ska rapporteras till styrelsen.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

I de nationella riktlinjerna för måltider i äldreomsorgen beskrivs att andelen äldre i Sverige ökar och fler lever till högre ålder. Med hög ålder ökar risken för undernäring, vilket i sin tur ökar risken för fallolyckor, sjukdom och minskar möjligheten att klara sig själv. Det leder till stora samhällskostnader och en minskad livskvalitet för individen.

Enligt Socialtjänstlagen ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet; kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras; insatser ska utformas och genomföras tillsammans med individen. Detta gäller även måltider då det är en del av den grundläggande omvårdnaden av äldre. Måltiderna inom äldreomsorgen avser inte endast att säkerställa ett tillräckligt näringsintag. Måltiderna skapar även sociala sammanhang och kan bryta ensamhet. Vidare kan måltiderna bidra till en aktiv och meningsfull tillvaro.

Då måltider utgör en viktig del av omvårdnaden av äldre utifrån ett flertal aspekter, har kommunens revisorer bedömt att det är väsentligt att genomföra en granskning inom området.

2.2. Syfte och revisionsfrågor

Det övergripande syftet med granskningen är att bedöma om socialnämnden säkerställt att arbetet med måltider inom äldreomsorgen sker på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll. Inom ramen för syftet ska följande revisionsfrågor besvaras:

- ▶ Finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten?
- ▶ Finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring?
- ▶ Säkerställs att de äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen beaktas?
- ▶ Sker en ändamålsenlig uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet, exempelvis enligt måltidsmodellen?

2.3. Metod och avgränsning

Granskningen avser primärt verksamhetsåret 2022. Därmed utgår granskningen ifrån nämndsorganisationen vid tiden för granskningen, med kommunstyrelse och tre nämnder. Den 1 januari 2023 sker en förändring i nämndsorganisationen och kommunstyrelsen tar över ansvaret från utbildningsnämnden och socialnämnden.

Granskningen har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer. Granskningen avgränsas till socialnämndens verksamhet äldreomsorg. I övrigt se syfte och revisionsfrågor.

Utöver vår interna kvalitetssäkring har det även skett en kvalitetssäkring där den granskade förvaltningen medverkat. Efter granskningens genomförande har rapporten kontrollästs av ansvariga tjänstepersoner för att ev. sakfel ska identifieras och rättas.

Vi använder följande bedömningskala för bedömning utifrån revisionsfrågorna:

I allt väsentligt uppfyllt	Grön
Delvis uppfyllt	Gul
Ej uppfyllt	Röd

Se källförteckning för granskade dokument och intervjupersoner.

3. Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterierna kan hämtas från lagar och förarbeten eller interna regelverk, policyer beslutade av fullmäktige. Kriterier kan också ha sin grund i jämförbar praxis eller erkänd teoribildning. I denna granskning utgörs de huvudsakliga revisionskriterierna av:

3.1. Kommunallag (2017:725)

I kommunallagen 6 kap. 6 § anges att nämnderna inom sitt ansvarsområde ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med kommunfullmäktiges mål och riktlinjer, samt i enlighet med lagar och författningar som gäller för verksamheten.

3.2. Socialtjänstlag (2001:453)

I socialtjänstlagen 3 kap. 3 § anges att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och att kvaliteten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

3.3. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:10) om förebyggande av och behandling vid undernäring

I föreskriftens 7 § anges att socialnämnden ska säkerställa att det i verksamheter som genomför insatser i b.l.a. särskilt boende (äldreboende) ska finnas rutiner för:

1. Hur undernäring ska förebyggas,
2. Hur risker för undernäring ska upptäckas, och
3. Hur och när hälso- och sjukvården ska kontaktas för en bedömning av näringstillståndet vid misstanke om undernäring hos en enskild

3.4. Nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen

I Livsmedelsverket nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen beskrivs måltidskvalitet utifrån måltidsmodellen. Modellen är en metod för kvalitetssäkring. Äldreomsorgens styrande dokument bör omfatta en beskrivning av mål, rutiner och ansvarsfördelning inom varje pusselbit i måltidsmodellen samt hur olika yrkesgrupper ska samverka. Måltidsmodellen är tänkt att ge ett helhetsperspektiv på bra måltider och kan användas i såväl planering som uppföljning av måltiderna i äldreomsorgen. Modellens pusselbitar är:

- ▶ Riktlinjer för integrerade måltider
- ▶ Riktlinjer för trivsamma måltider

- ▶ Riktlinjer för goda måltider
- ▶ Riktlinjer för näringsriktiga måltider
- ▶ Riktlinjer för miljösmarta måltider
- ▶ Riktlinjer för säkra måltider

3.5. Socialstyrelsens kunskapsstöd, att förebygga och behandla undernäring

I Socialstyrelsens kunskapsstöd för att förebygga och behandla undernäring beskrivs kunskapsstöd till verksamheter inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst i deras arbete mot undernäring. Kunskapsstödet vänder sig till chefer, verksamhetsutvecklare och annan berörd personal inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst vars syfte är att stödja verksamheterna i deras arbete mot undernäring. Kunskapsstödet ger en samlad beskrivning av:

- ▶ Det rättsliga regelverk som gäller för undernäringområdet
- ▶ Ett nutritionsomhändertagande som baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet
- ▶ Kunskaper och stöd för ett arbete mot undernäring

3.6. Definition undernäring

Med undernäring avses ett tillstånd där brist på energi, protein eller andra näringsämnen har orsakat mätbara och ogynnsamma förändringar i kroppens sammansättning eller funktion eller av en persons sjukdomsförlopp.

3.7. Revisionens tidigare granskning av socialnämndens arbete med kompetens inom äldreomsorgen

Kommunens revisorer granskade revisionsåret 2021 socialnämndens arbete med personalens kompetens inom äldreomsorgen. Revisorerna bedömde då att nämnden *inte* arbetade på ett fullt ändamålsenligt sätt för att säkerställa tillräcklig kompetens bland äldreomsorgens personal.

Revisorerna noterade att:

- ▶ Det saknas en samlad nulägesbild för att analysera personalens kompetens, hur kompetensen fördelas mellan enheter och vilken kompetens som behövs.
- ▶ Det finns inga riktlinjer eller rutinbeskrivningar för hur tillräcklig kompetens och förmåga ska säkerställas vid rekrytering inom äldreomsorgen.
- ▶ Det sker vissa insatser för att kompetensutveckla personal, detta kan dock ske på ett mer strukturerat och planlagt vis.

Socialnämnden rekommenderades därför att:

- ▶ Säkerställa högre följsamhet till Socialstyrelsens allmänna råd om grundläggande kunskaper hos personal som arbetar inom omsorgen om äldre.
  - Tex tillräckliga kunskaper och förmågor vid rekrytering.
  - Utvecklad och strukturerad arbetsplats- och yrkesintroduktion.
- ▶ Säkerställa att medarbetarnas kompetensutveckling planläggs och prioriteras.

Granskningens resultat behandlades av socialnämndens arbetsutskott 2022-05-25 AU § 149. Arbetsutskottet beslutade att upprätta en svarsskrivelse för godkännandet av granskningens resultat. Granskningen behandlades ytterligare under nämndens

sammanträde 2022-06-14 § 66, där nämnden beslutade att godkänna upprättat svar på granskningen.

4. Organisation och ansvarsfördelning

Bild. Organisation tom. 2022-12-31.

I kommunstyrelsens reglemente (2019-05-13 KF § 41) framgår att kommunstyrelsen ansvarar för all kostverksamhet i kommunen. Kostverksamheten tillhör kommunstyrelsens förvaltning och omfattar måltider till skola, förskola, äldreomsorg och hemtjänst.

Enligt Vilhelmina kommuns hemsida fullgör socialnämnden kommunens uppgifter inom socialtjänsten som innefattar äldreomsorgen. Det framgår inte av nämndens reglemente från 2018 vilka uppgifter nämnden specifikt ansvarar över.

5. Granskningsresultat

5.1. Styrning av måltidsverksamheten

I avsnittet besvaras hur målstyrningen av måltidsverksamheten ser ut.

I kommunallagen 6 kap. 6 § anges att nämnderna inom sitt ansvarsområde ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med kommunfullmäktiges mål och riktlinjer, samt i enlighet med lagar och författningar som gäller för verksamheten.

I Livsmedelsverket nationella riktlinjer för måltider i äldreomsorgen beskrivs måltidskvalitet utifrån måltidsmodellen. Modellen är en metod för kvalitetssäkring där äldreomsorgens styrande dokument bör omfatta en beskrivning av mål, rutiner och ansvarsfördelning inom varje pusselbit i måltidsmodellen samt hur olika yrkesgrupper ska samverka. Måltidsmodellen är tänkt att ge ett helhetsperspektiv på bra måltider och kan användas i såväl planering som uppföljning av måltiderna i äldreomsorgen.

5.1.1. Iakttagelser

5.1.2. Mål och styrdokument för måltidsverksamheten

Vi har vi tagit del av följande styrdokument inom granskningsområdet:

- ▶ *Verksamhetsplan 2022, Kommunstyrelsen, Vilhelmina kommun (2021-11-23 KS § 193)*
- ▶ *Nutritionspolicy och handlingsplan för Vilhelmina kommuns särskilda boenden (2021-02-11 SN § 19)*

I kommunstyrelsens verksamhetsplan för 2022 framgår styrelsens mål, varav ett mål berör måltidsverksamheten:

- ▶ *De kommunala åtagandena ska så långt möjligt vara inkluderande och likvärdiga i hela kommunen*

I målbeskrivningen framgår vilken effekt målet förväntas ha, vilken aktivitet som ska genomföras för målets uppfyllnad, samt vilka mått som målet mäts med.

I målbeskrivningen av "De kommunala åtagandena ska så långt möjligt vara inkluderande och likvärdiga i hela kommunen" blir måltiden en viktig del i äldreomsorgen ur ett hälsomässigt, socialt och pedagogiskt perspektiv. Måltiderna förväntas ge god effekt i arbetet med att förebygga undernäring hos vårdtagarna inom äldreomsorgen.

För målets uppfyllnad har aktiviteter fastställts. Följande aktiviteter ska genomföras under 2022:

- ▶ *Matsedel ska planeras där god och näringsrik mat serveras. Tallriksmodellen ska vara vägledande vid tillagningen av måltiden.*

I intervjuer beskrivs måltider vara ett av de viktigaste områdena inom äldreomsorgen. Samtliga intervjuade beskriver att det är mycket viktigt att servera god och säker mat till vårdtagarna.

Socialnämndens nutritionspolicy innehåller anvisningar för äldreomsorgens efterlevnad av de nationella näringsrekommendationerna inom måltidsverksamheten. Policyn syftar till att tydliggöra vad som krävs för att uppnå ett optimalt resultat för måltidsservice för äldre.

Av intervjuer och dokumentanalys framkommer att *måltidsmodellen* inte varit styrande för utformning av äldreomsorgens nutritionspolicy. Enligt de intervjuade finns ett behov av att implementera måltidsmodellen i kommunen. Vid nästa revidering av nutritionspolicyn är ambitionen att den ska utformas i linje med Livsmedelverkets måltidsmodell.

De intervjuade vill dock betona att samverkan sker mellan äldreomsorgens medarbetare och kostenhetens personal rörande utformning av vårdtagarnas kost.

5.1.3. Bedömning

Revisionsfråga: Finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten?

Bedömning: Delvis

Bedömningen baseras på att det finns vissa mål och styrdokument för måltidsverksamheten. Mål och styrdokument är dock ej utformade på ett fullt ut önskvärt sätt, t.ex. är de inte utformade i linje med Livsmedelsverkets måltidsmodell.

5.2. Förebygga undernäring

Avsnittet syftar till att bedöma om rutiner har upprättats för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring hos äldre inom äldreomsorgen.

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:10) om förebyggande av och behandling vid undernäring anges i 7 § att socialnämnden ska säkerställa att det i verksamheter som genomför insatser i b.l.a. särskilt boende (äldreboende) ska finnas rutiner för:

1. *Hur undernäring ska förebyggas,*
2. *Hur risker för undernäring ska upptäckas, och*
3. *Hur och när hälso- och sjukvården ska kontaktas för en bedömning av näringsstillståndet vid misstanke om undernäring hos en enskild*

Socialstyrelsens kunskapsstöd vänder sig till chefer, verksamhetsutvecklare och annan berörd personal inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Syftet är att stödja verksamheterna i deras arbete mot undernäring. Kunskapsstödet ger en samlad beskrivning av:

- ▶ *Det rättsliga regelverk som gäller för undernärringsområdet*
- ▶ *Ett nutritionsomhändertagande som baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet*
- ▶ *Kunskaper och stöd för ett arbete mot undernäring*

5.2.1. Iakttagelser

5.2.2. Rutiner för hantering av undernäring

Vi har tagit del av följande policy inom området:

- ▶ *Nutritionspolicy och handlingsplan för Vilhelmina kommuns särskilda boenden (2021-02-11 SN § 19)*

Äldreomsorgens rutiner för att motverka undernäring framgår i nutritionspolicy för äldreomsorgen. Som framgått innehåller nutritionspolicyn anvisningar för äldreomsorgens efterlevnad av de nationella näringsrekommendationerna inom måltidsverksamheten. I policyn klargörs ansvarsfördelning för kostområdet inom äldreomsorgen.

Som även framgått syftar nutritionspolicyn till att tydliggöra vad som krävs för att uppnå ett optimalt resultat för måltidsservice för äldre. Av dokumentet framgår inte vad ett "optimalt resultat" är och vad som krävs för att uppnå det. Policyn riktar sig till ansvariga för matservice inom äldreomsorgens särskilda boenden. Policyn riktar sig även till övriga medarbetare som deltar i mathanteringen inom äldreomsorgen.

Policyn innehåller riktlinjer som ska användas vid vägledning och undervisning för personal som planerar, lagar och serverar mat i särskilt boende. Riktlinjerna ska tillämpas av hälso- och sjukvårdspersonal på särskilt boende, dels vid undervisning av omsorgspersonal, dels i egen tillämpning för att motverka undernäring hos vårdtagarna.

Av riktlinjerna framgår ansvars- och arbetsfördelning för de olika funktionerna inom den kommunala hälso- och sjukvården samt omsorgen. I intervjuer beskrivs ansvarsfördelningen inom respektive personalgrupp och mellan personalgrupperna fungera väl och vara tydlig. De intervjuade återkommer dock till att det kvarstår arbete med att säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet.

I vilken utsträckning Socialstyrelsens kunskapsstöd för att förebygga och behandla undernäring varit vägledande för upprättande av nutritionspolicy och handlingsplan för Vilhelmina kommuns särskilda boenden, har inte framkommit via dokumentanalys eller intervjuer.

5.2.3. Nattfasta

Vi noterar att rutinen för nattfasta är en del av nutritionspolicyn. I rutinen framgår att nattfastan inte får överstiga 11 timmar. I rutinen anges även att det är viktigt att vid behov servera vårdtagarna extra mellanmål oavsett tid på dygnet. Det kan exempelvis finnas behov av nattmål eller mellanmål före frukostserveringen.

Vi har även tagit del av följande dokument inom området:

- ▶ *Patientsäkerhetsberättelse för Vårdgivare år 2021, Vilhelmina kommun (2022-02-23 SN § 14)*

Enligt socialnämndens patientsäkerhetsberättelse har nattfasta¹ för vårdtagare på särskilt boende varit ett fokusområde under 2021. Det framkommer att mätningarna av nattfasta har varit en viktig åtgärd för att minska risken för undernäring hos vårdtagarna. I patientsäkerhetsberättelsen beskrivs hur mätningarna genomförts. Dvs. omsorgspersonal har under sju dygn mätt vårdtagarens tid för sista kvällsmål, tid för eventuellt nattmål samt tid för första morgonmål.

Mätningarna visar att nattfasta under 11 timmar uppnåddes hos 35 procent av vårdtagarna. Mätningarna visar också att 10 procent av vårdtagarna haft nattfasta över 13 timmar. Vidare framkommer i patientsäkerhetsberättelsen att det är av stor vikt att man på de olika boendeenheterna analyserar resultaten på individnivå, med särskilt fokus på individer som riskerar undernäring.

Vid intervjuer framkommer att nattfastemätningar genomförs två gånger om året på särskilda boenden.

I intervjuer bekräftas arbetet att motverka nattfasta över 11 timmar. Det framkommer att boendeenheterna har överenskomna arbetsätt. Vidare uppges att vårdtagare som riskerar undernäring uppmärksammas extra av personalen. Detta görs i syfte att säkerställa att vårdtagaren får tillräckligt med näring under dygnet.

5.2.4. Avvikelser

I nutritionspolicyn beskrivs rutinerna för hantering av avvikelser inom måltidsområdet. Rutinen innebär att när omsorgspersonal anser att vårdtagaren äter dåligt ska kontakt tas med områdesansvarig sjuksköterska. Sjuksköterskan ansvarar därefter för att bedöma behovet av eventuella åtgärder och ytterligare utredningar.

I intervju framkommer att omvårdnadspersonal har upplevt svårigheter att bedöma om vårdtagare får i sig tillräckligt med mat. Det framkommer även att avvikelser, i praktiken, uppstått inom måltidsområdet. Dock saknas en samlad bild av omfattningen på avvikelserna.

5.2.5. Bedömning

Revisionsfråga: Finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring?

Bedömning: Ja

Bedömningen baseras på att det finns dokumenterade rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring. Bedömningen baseras även på att ansvars- och arbetsfördelning i rutinerna upplevs tydlig. Vi noterar dock att det kvarstår arbete med att säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet. Vi noterar även att det saknas kunskap om omfattningen på avvikelser inom måltidsområdet.

---

¹ Tiden mellan kvällens sista mål och första målet dagen efter.

5.3. Äldres åsikter

Avsnittet syftar till att besvara om äldres åsikter och önskemål säkerställs gällande matsituationen.

I socialtjänstlagen 3 kap. 3 § anges att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och att kvaliteten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

5.3.1. Iakttagelser

5.3.2. Äldres åsikter och önskemål

I nutritionspolicyen anges att respektive boendeenhet ska anordna ett särskilt kostmöte två gånger per år. På kostmötena ska områdeschef äldreomsorg, sjuksköterska vid berörd enhet, kostombud (omvårdnadspersonal), samt kostchef och den köksansvarige delta. Kostombudet är omsorgspersonal från respektive boendeavdelning. Ombudets roll är att fånga upp praktiska frågor från sin arbetsgrupp och vårdtagare vad gäller matsedel, tillbehör, portioner och utbud.

Även de intervjuade beskriver att kostombuden framför vårdtagarnas åsikter rörande matsedlar, smaker, vilka måltider som uppskattas och inte. Ombuden förväntas ha en kontinuerlig kontakt med köket.

I nutritionspolicyen beskrivs att åtgärdsprogram med syfte att undvika nutritionsproblem hos vårdtagarna ska upprättas på individnivå. Enligt policyen ska omsorgspersonal ta reda på vårdtagarens matvanor direkt vid inflyttning på boendet. Den områdesansvarige sjuksköterskan ansvarar därefter för bedömning av risk för undernäring hos vårdtagaren. Om det framkommer att vårdtagaren riskerar undernäring ska sjuksköterskan upprätta en individuell vårdplan för nutrition. Vårdplanen ska innehålla fakta om vårdtagarens behov, åtgärder och uppföljning av kosthållningen. Utifrån vårdtagarens behov i vårdplanen ska sjuksköterskan skriva ett kostintyg till köket. I kostintyget ska det framgå hur vårdtagarens kost ska anpassas. Detta avser anpassningar i form av specialkost, konsistens, allergier/överkänslighet och eventuellt näringstillägg.

Uppföljning och utvärdering av det individuella åtgärdsprogrammet ska utföras av sjuksköterska.

I intervju framkommer att det finns en osäkerhet om man dokumenterar fullt ut i vårdtagarnas vårdplan (åtgärdsprogram) och efterföljande genomförandeplan². Detta beskrivs bero på den tidsbrist som omsorgspersonal upplever i sitt arbete. Vidare beskriver de intervjuade att dokumentation är ett generellt förbättringsområde. Det finns en ambition att se över och utveckla rutinen för dokumentation i vårdplanering och vid genomförandet av insatsen. Det framkommer även att omsorgspersonal har upprättat egna arbetssätt utifrån de skrivna rutinerna, vilket delvis kan förklara bristande dokumentation.

---

² D.v.s. hur insatsen ska genomföras bör löpande dokumenteras och följas upp med hänsyn till vårdtagarens självbestämmande och integritet.

5.3.3. Bedömning

Revisionsfråga: Säkerställs att de äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen beaktas?

Bedömning: Delvis

Bedömningen baseras på det finns strukturer för att säkerställa att äldres åsikter och önskemål om matsituationen kan beaktas. Bedömningen baseras även på att det framkommer brister i dokumentationen av åsikter och önskemål gällande matsituationen, vilket försvårar systematisk lärande i verksamheten.

5.4. Uppföljning av mål och måltidskvalitet

Avsnittet syftar till att besvara om någon systematisk uppföljning av verksamhetens mål och måltidskvalitet sker.

I kommunallagen 6 kap. 6 § anges att nämnderna inom sitt ansvarsområde ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med kommunfullmäktiges mål och riktlinjer, samt i enlighet med lagar och författningar som gäller för verksamheten.

Socialtjänstlagens 3 kap. 3 § anger att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet och att kvaliteten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:10) om förebyggande av och behandling vid undernäring 7 § anger att socialnämnden ska säkerställa att det i verksamheter som genomför insatser i b.l.a. särskilt boende (äldreboende) ska finnas rutiner för:

- 1. Hur undernäring ska förebyggas,*
- 2. Hur risker för undernäring ska upptäckas, och*
- 3. Hur och när hälso- och sjukvården ska kontaktas för en bedömning av näringsstillståndet vid misstanke om undernäring hos en enskild*

5.4.1. Iakttagelser

5.4.2. Uppföljning via patientsäkerhetsberättelsen

I socialnämndens patientsäkerhetsberättelse beskrivs resultatet från 2021 års mätningar av nattfasta. Resultatet visar på tydliga individuella skillnader mellan vårdtagarna. I genomsnitt visar dock mätningarna på förbättring från tidigare års mätningar, då andelen personer med nattfasta under 11 timmar har ökat.

I patientsäkerhetsberättelsen redovisas även övergripande mål och strategier för att öka patientsäkerheten kommande år. Fokusområdet att "minska risken undernäring för vårdtagare inom äldreomsorgen", innebär ett fortsatt arbetet med att nattfasta inte ska överstiga 11 timmar under 2022. I intervju beskrivs att preliminära resultat från 2022 års mätningar visar att nattfastan minskat ytterligare, även om ett slutresultat saknas i dagsläget.

5.4.3. Uppföljning inom kostverksamheten

Vi har tagit del av kostverksamhetens uppföljning för år 2022. Uppföljningen innehåller planeringsförutsättningar och beskriver vilka framtida utmaningar kostverksamheten står inför. En utmaning berör äldreomsorgen:

- ▶ Att vara följsam i omställning vid beställares verksamhetsförändringar, ändrade förutsättningar

Detta beskrivs i uppföljningen som ett kommande förbättringsarbete för kostverksamheten. D.v.s. kostverksamheten vill framöver vara mer uppmärksam på eventuella förändringar hos andra kommunala verksamheter.

Uppföljningen innehåller inte någon uppföljning av kommunstyrelsens mål "*De kommunala åtagandena ska så långt möjligt vara inkluderande och likvärdiga i hela kommunen*". Målet ska följas upp i samband med upprättandet av 2022 års årsredovisning.

5.4.4. Bedömning

Revisionsfråga: Sker en ändamålsenlig uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet exempelvis enligt måltidsmodellen?

Bedömning: Nej

Bedömningen baseras på att det av den dokumentation vi tagit del av i granskningen inte går att utläsa någon uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet. Vi noterar att uppföljning av kommunstyrelsens mål "*De kommunala åtagandena ska så långt som möjligt vara likvärdiga i hela kommunen*" ska ske i samband med upprättandet av årsredovisning 2022.

6. Sammanfattande bedömning

Vår **sammanfattande bedömning** är att socialnämnden *delvis* säkerställt att arbetet med måltider inom äldreomsorgen sker på ett ändamålsenligt sätt och med tillräcklig intern kontroll.

Vi grundar vår bedömning på att det delvis finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten och att det finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring. Samtidigt noteras att det kvarstår arbete med att säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet. Bedömningen baseras även på att nämnden delvis säkerställt att de äldre åsikter och önskemål om matsituationen beaktas, samt att det inte kan styrkas att det sker en ändamålsenlig uppföljning av mål och måltidernas kvalitet.

Revisionsfrågor	Bedömning
Finns styrdokument innehållande mål för måltidsverksamheten?	Delvis. Bedömningen baseras på att det finns vissa mål och styrdokument för måltidsverksamheten. Mål och styrdokument är dock ej utformade på ett fullt ut önskvärt sätt, t.ex. är de inte utformade i linje med Livsmedelsverkets måltidsmodell.
Finns rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring?	Ja. Bedömningen baseras på att det finns dokumenterade rutiner för att upptäcka, förebygga och behandla undernäring. Bedömningen baseras även på att ansvars- och arbetsfördelning i rutinerna upplevs tydlig. Vi noterar dock att det kvarstår arbete med att säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet. Vi noterar även att det saknas kunskap om omfattningen på avvikelser inom måltidsområdet.
Säkerställs att de äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen beaktas?	Delvis. Bedömningen baseras på det finns strukturer för att säkerställa att äldres åsikter och önskemål om matsituationen kan beaktas. Bedömningen baseras även på att det framkommer brister i dokumentationen av åsikter och önskemål gällande matsituationen, vilket försvårar systematisk lärande i verksamheten.
Skер en ändamålsenlig uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet, exempelvis enligt måltidsmodellen?	Nej. Bedömningen baseras på att det av den dokumentation vi tagit del av i granskningen inte går att utläsa någon uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet. Vi noterar att uppföljning av kommunstyrelsens mål "De kommunala åtagandena ska så långt som möjligt vara likvärdiga i hela kommunen" sker i samband med upprättandet av årsredovisning 2022.

Utifrån granskningsresultatet rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- ▶ Säkerställa omsorgspersonalens kompetens och förmåga inom kostområdet.
- ▶ Säkerställa att äldres åsikter och önskemål gällande matsituationen dokumenteras enligt beslutade riktlinjer.
- ▶ Säkerställa att Livsmedelsverkets måltidsmodell implementeras inom äldreomsorgen.
- ▶ Tydliggöra hur uppföljning av uppsatta mål och måltidernas kvalitet ska rapporteras till styrelsen.

Vilhelmina den 2 februari 2023

Samuel Larsson
Verksamhetsrevisor, EY

Christer Marklund, uppdragsledare
Certifierad kommunal yrkesrevisor, EY

7. Källförteckning

Intervjuer:

- ▶ Kostchef
- ▶ Medicinskt ansvarig sjuksköterska
- ▶ Enhetschef, särskilt boende
- ▶ Kommunchef

Dokumentation:

- ▶ *Verksamhetsplan 2022, Kommunstyrelsen, Vilhelmina kommun (2021-11-23 KS § 193)*
- ▶ *Nutritionspolicy och handlingsplan för Vilhelmina kommuns särskilda boenden (2021-02-11 SN § 19)*
- ▶ *Patientsäkerhetsberättelse för Vårdgivare år 2021, Vilhelmina kommun (2022-02-23 SN § 14)*
- ▶ *Verksamhetsplan 2022, Kostverksamhet, Vilhelmina kommun*